

Nyt fra fagkonsulenten – Maj 2024

af Ditte Nørtoft Nielsen, fagkonsulent i samfundsfag

Dette nyhedsbrev indeholder information om opmærksomhedspunkter i forbindelse med den kommende mundtlige eksamen, AI-ekspertgruppens anbefalinger og mine foreløbige tanker om konsekvenser for samfundsfag samt kollegernes syn på digital og teknologisk dannelse indsamlet i forbindelse med FIP. Derudover er der også et par datoer for næste skoleårs FIP-kurser til kalenderen.

Mundtlig eksamen

Eksamen nærmer sig i skrivende stund med hastige skridt. Det kan jeg mærke på antallet af henvendelser om dette og hint i forbindelse med årets eksamen i samfundsfag, og rigtig mange af jer er travlt optaget af at udarbejde prøvematerialer til de kommende eksamener. Der er i udarbejdelsen af prøvemateriale rigtig mange hensyn at tage. Det være sig både faglige hensyn, elevhensyn og hensyn til ens egen arbejdssituation. Husk desuden, at der altid er gode råd/ideer i vejledningen samt rigtig meget at hente ved at sparre og dele ideer og materialer med fagkolleger.

Jeg vil i det nedenstående fremhæve tre aspekter, som det er vigtigt at være opmærksom på:

For det første er det vigtigt at være opmærksom på, at vi som eksaminatorer skal sørge for, at **de mundtlige eksamensspørgsmål i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet**. Man kan altså ikke undlade spørgsmål i eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være eksamensspørgsmål, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.

For det andet er det vigtigt at være opmærksom på at **aktualitet er et krav** – både i undervisningen men også til eksamen, idet aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt. Det står også specificeret i de to overordnede faglige mål (A-niveau), at eleverne skal kunne:

- *anvende og kombinere viden og kundskaber fra fagets discipliner til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger i Danmark og andre lande og diskutere foreliggende og egne løsninger herpå*
- *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet og forskellige teorier fra fagets discipliner til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemstillinger og udviklingstendenser*

Det betyder, at hvis sikre sig at eleverne kan leve op til disse faglige mål, så skal det ukendte bilagsmateriale udformes med afsæt i **varieret empirisk materiale**, og man bør undlade brug af lærebogsmateriale i bilagsmaterialet. Eleverne anvender så deres faglige viden (kernestof) til at undersøge og diskutere det ukendt bilagsmateriales problemstillinger. Aktualitet indbefatter, at man har et nutidsblik, og det er uhensigtsmæssigt at have bilag, der er forældede ifht. fx økonomisk udvikling eller den konkrete politiske og parlamentariske

situation, MEN det er samtidig vigtigt for mig at understrege, at aktualitet ikke har en fast tidsafgrænsning, idet nogle samfundsmæssige problemstillinger og samfundsforhold hurtigt ændrer sig, mens andre er mere længerevarende og har konsekvenser som er 'gældende' i et længere tidsperspektiv. Det angiver således også, at der må anlægges en vis form for pragmatisk sans i forståelsen af aktualitetsbegrebet. Hvis man er i tvivl om et materiale lever op til aktualitetskravet, så opfordrer jeg til, at man henvender sig til eksaminator med sin tvivl for at høre vedkommendes egen overvejelser herom.

For det tredje er det en god idé i forbindelse med valg af prøveform a på samfundsfag A og samfundsfag B, at minde eleverne om, at en *synopsis er en tekst, der ikke kan stå alene* – dvs. der er tale om en slags koncentreret talepapir, der *ikke læses op*. Synopsen ledsages i stedet af en mundtlig uddybning. Bedømmelsen af elevernes faglighed tager bl.a. afsæt i, i hvilken udstrækning de kan forklare, begrunde og uddybe de pointer, som er noteret i synopsen. En god hovedregel er derfor også, at en synopsis ikke er så lang, at man som elev mister overblikket. Jeg siger selv til mine elever, at den bør være max 2 sider.

Og så er det ellers bare med at nyde eksamen, som jo trods travlhed og giver lejlighed til mange gode faglige og didaktiske samtaler mellem eksaminator og censor. Eksamen er i mine øjne en vigtig kvalitetssikring og efteruddannelsesaktivitet for både eksaminator og censor.

AI-ekspertgruppens anbefalinger og tanker om konsekvenser for samfundsfag

Ekspertgruppen har helt grundlæggende haft til opgave at komme med anbefalinger til, hvordan ChatGPT og andre digitale hjælpemidler kan håndteres ved prøverne, og deres overordnede konklusion er, at prøver, hvor det er muligt at snyde eller blive anklaget for at snyde, skal begrænses. Ekspertgruppen er i forlængelse heraf meget optaget af, at fokus flyttes fra snyd til læring, så det tillidsfulde lærer-elev-forhold prioriteres, og at det er vigtigt, at vi hjælper eleverne, så de lærer at bruge og forholde sig til kunstig intelligens på en reflekteret, kritisk og konstruktiv måde. Teknologien skal i deres optik inddrages i undervisningen og ved eksamen side om side med eksamener uden hjælpemidler. I forhold til prøverne, så anbefaler de, at de prøverne skal gå på to ben, så eleverne udprøves både med og uden digitale hjælpemidler. Derudover anbefaler de en mere løbende og smidig udvikling af prøver og prøveformer for i højere grad at kunne imødegå hastigheden i den teknologiske udviklingen, og understreger ligeledes at undervisningen skal danne grundlag for nye prøveformer. Det betyder selvfølgelig, at hvis (når) der skal indføres nye prøveformer i samfundsfag, så skal det også indtænkes i den daglige undervisning, og det kræver didaktiske omstillinger for alle os, der underviser i faget.

Tabel 1: De syv generiske eksamensformer, som ekspertgruppen anbefaler.

Prøveform	Forberedelsestid	Digitale hjælpemidler	Kommunikation med andre
Skriftlig stedprøve	Ingen	Ikke tilladt	Ikke tilladt
Skriftlig digital stedprøve	Ingen	Tilladt	Ikke tilladt

Prøveform	Forberedelsestid	Digitale hjælpemidler	Kommunikation med andre
Mundtlig prøve med lodtrækning	Kort forberedelsestid (fx 30 minutter) på skolen	Ikke tilladt eller tilladt	Ikke tilladt
Caseprøve	Kan variere fra fag til fag	Tilladt	Tilladt
Portfolioprøve	Ingen	Tilladt	Tilladt
Produktprøve	Kan variere fra fag til fag	Tilladt	Tilladt
Mundtlig prøve med lodtrækning	Lang forberedelsestid (fx 24 timer)	Tilladt	Tilladt

Mine umiddelbare og foreløbige tanker om konsekvenser for prøveformerne i samfundsfag er, at vi i udstrakt grad kan bibeholde de mundtlige prøveformer med lodtrækning, som de er, fordi der jo netop til de mundtlige prøveformer er fokus på opfyldelse af de faglige mål med afsæt i den faglige samtale mellem elev og eksaminator. Anderledes er det dog med den skriftlige eksamen, hvor vi nok skal indstille os på, at der kunne være hensigtsmæssigt at justeres, så der både er en del, hvor der overhovedet ikke er tilladt hjælpemidler og en del med alle tilladte hjælpemidler, herunder eventuelt også digitale. Hvordan AI eventuelt skal/kan indtænkes som en del af denne prøve med digitale hjælpemidler på en måde, hvor det giver fagligt mening, er jeg på nuværende tidspunkt ret usikker på. Det er en problematik, som vil blive diskuteret i opgavekommissionen men også taget med ud i en bredere diskussion til det kommende skoleårs FIP-kurser. Det bliver en både spændende men også udfordrende opgave at gentænke særligt den skriftlige eksamen, og der vil formentlig i samme ombæring også blive mulighed for at justere i andre forhold (fx det faglige kernestof og de faglige mål) i læreplanen. Der er i skrivende stund ikke meldt en konkret plan ud fra politisk side ifht. hvordan der skal arbejdes videre med ekspertgruppens anbefalinger. Jeg vil naturligvis orientere mere herom i de kommende nyhedsbreve.

Samfundsfaglærernes syn på digital og teknologisk dannelse

Digital og teknologisk dannelse har jo også været det overordnede tema for dette skoleårs FIP-kurser og således har vi allerede startet samtale om, hvordan samfundsfag spiller en rolle her, og hvordan AI udfordrer os.

Helt overordnet set, så kan vi jo i samfundsfag arbejde med 'digital og teknologisk dannelse' som et genstandsfelt, altså lade den digitale og teknologiske udvikling være genstand for vores undervisning. Det ligger i forlængelse af det faglige mål om at "Undersøge og diskutere aktuelle samfundsmæssige problemstillinger og løsninger herpå" og i den forbindelse kan det være meget oplagt at inddrage betydning af den digitale og teknologiske udvikling for de aktuelle samfundsmæssige problemstillinger og deres mulige løsninger. Men samtidig er det også hensigtsmæssigt at arbejde med 'digital og teknologisk dannelse' som et kompetencefelt med fokus på at navigere i det komplekse digitale medieunivers og styrke den kritiske analytiske kompetence og ikke mindst hensigtsmæssige

anvendelse af digitale hjælpemidler. Her er det således de metodiske færdigheder, der er i fokus. Disse to genstandsfelter kan naturligvis også overlape, så man arbejder med begge dele på én gang, som illustreret i nedenstående figur.

Figur 1: Digitalisering og teknologisk udvikling som både genstandsfelt og kompetencefelt

At vi kan og skal arbejde med digital og teknologisk dannelse stiller krav til os som undervisere, og det seneste års tid har især den generative AI, fx ChatGpt, givet anledning til diskussion. Vi skal selvfølgelig gøre brug af de muligheder den nye teknologi giver, samtidig med at vi også skal have blik for udfordringerne, særligt i forbindelse med det skriftlige arbejde i både den daglige undervisning og til eksamen. Men når det er sagt, så er det i min optik ikke formen – altså den måde vi gør tingene på – der skal beskyttes men derimod de faglige kompetencer og den faglige viden. Vi skal altså blive ved med at udvikle vores didaktisk, så den er tidssvarende og matcher virkeligheden, men samtidig er vi i mine øjne et godt sted rent fagligt. Vi klæder eleverne enormt godt på med stor faglig viden inden for de forskellige faglige discipliner på samme tid, som vi udstyrer dem med nogle tydelige faglige og metodiske redskaber, der er meget anvendelige, også i deres videre uddannelsesforløb. Men det er selvfølgelig klart, at den digitale og teknologiske udvikling fodrer vigtigheden af en forsat (ny?) samtale om den faglige essens i samfundsfag mellem alle os, der arbejder med faget hver dag. Jeg forsøgte på dette års FIP at understøtte den samtale om den faglige essens og de muligheder og udfordringer, som den digitale og teknologiske udvikling giver. Ud over de kollegiale samtaler var der også mulighed for at give sit besyv med på tre spørgsmål:

1. **Hvordan kan vi i samfundsfag bidrage til den digitale og teknologiske dannelse?**
2. **Hvad er de største udfordringer ved digitalisering og den teknologiske udvikling for samfundsfagsundervisningen?**
3. **Hvad er den faglige essens, som vi ikke må give køb på?**

Her er i punktform et sammenkog over, hvad kollegerne svarede på de tre spørgsmål:

1. **Hvordan kan vi i samfundsfag bidrage til den digitale og teknologiske dannelse?**

- Vi bidrager, når vi lykkes med at få eleverne til at arbejde med fordybelse i faget – både i men også uden for undervisningstiden.
- Vi bidrager med relevante metodiske kompetencer og lærer de, hvordan de anvender digitale hjælpermidler, herunder ChatGPT som hjælp i proces og ikke en genvej til endegyldige og færdige løsninger. Fx Ved at bruge chatgpt i undervisningen som en aktiv sparringspartner og ved at bevidstgøre eleverne om, hvordan man kan bruge den konstruktivt og hvad dens mangler er. Det er jo sådan set et demokratisk værktøj, der gør svært tilgængelig viden tilgængelig for eleverne
- Vi bidrager ved at lave konkret undervisning i brug af digitale teknologier som værktøj og redskab og give dem viden om begreber såsom bias og 'digital forurening'
- Vi bidrager ved at inddrage de digitale medier i undervisningen og skærpe elevernes bevidsthed om positive og negative aspekter. Vi underviser dem i kritisk at evaluerer den viden, som de får fra forskellige kilder, specielt via sociale medier. Dermed øges refleksionsevne og kritisk sans og vi træner informationssøgning.
- Vi bidrager ved at inddrage den digitale og teknologiske udvikling som et fagligt tema i undervisningen, fx ifht. demokrati på alle niveauer. Opmærksomhed på ansvar for at forholde sig til, hvordan teknologi forandrer verden. Gør vi det til rent kompetencefelt kan det virke meget søgt.
- Vi bidrager ved at insistere på at eleverne skal kunne det faglige håndværk

2. Hvad er de største udfordringer ved digitalisering og den teknologiske udvikling for samfundsfagsundervisningen?

- De største udfordringer er, at svaret kommer i fokus for eleven i stedet for undersøgelsesprocessen og den kritiske tænkning. Hvis der fokus på præstationen er der også større risiko for snyd og lyst til at springe over, hvor gærdet er lavest (læring er hårdt og kræver en indsats).
- Det er problematisk, at eleverne lever i en digitaliseret verden, men faktisk har svært ved at navigere i den.
- Der kan være en risiko for større diskrepans mellem daglig undervisning og eksamen.
- Den skriftlige dimension er stærkt udfordret af AI, og det er et fagligt og dannelsesmæssigt problem, hvis undervisningen/det faglige arbejde domineres af "fast food" tendenser, hvor eleverne ikke får fuld og sund næring fra de skriftlige dimensioner, fordi de er pressede på tid og overskud og derfor benytter digitale hjælpemidler meget ureflekteret.
- Det kræver, at vi skal ændre vores undervisningspraksis, så elevernes første indskydelse ikke bliver at spørge ChatGPT, men det er svært at finde ud af, hvordan vi gør det rent didaktisk. Vi skal jo nå meget i faget, så stof og kompetencetrængsel kan gøre det svært for os lærere at håndtere problematikken.

- Der er en risiko for, at eleverne drukner i det digitale univers, bliver passive og ureflekterede og lader verden passere uden tro på, at de kan bidrage til at forandre til det bedre.
- Det kan være et problem, hvis vi legitimerer fx ChatGBT ved brug af det i undervisningen.

3. Hvad er den faglige essens, som vi ikke må give køb på?

- Evnen til skriftlighed, at kunne faget og formulere sin viden fagligt. Vi må ikke give køb på, at skriftlighed eksisterer som en separat disciplin, men vi skal samtidig sikre en retfærdig bedømmelse.
- Mundtlig faglighed.
- Evnen til at undersøge faglige problemstillinger og se kausalsammenhænge. Tænke samfundsfagligt. Metodebevidsthed
- Kritisk tænkning og kritisk sans, så eleverne bliver i stand til at vurdere den viden, som de bliver præsenteret for. Det indbefatter, at eleverne selv kan tage kritisk stilling til faglige problemstillinger og verden og understøtter det analytiske og reflekterende.
- Faglig viden (måske må der godt reduceres lidt i kernestoffet) samt evnen til at anvende den til at forstå, forklare, diskutere og give løsninger på aktuelle problemstillinger.
- At skabe borgere, der kan indgå og deltage aktivt og med viden i en demokratisk verden

Jeg er sikker på, at de fleste af jer kan nikke genkendende til rigtig mange af de ovenstående punkter, og det bestyrker mig i at tro på, at vi samfundsfagsundervisere godt i det store hele kan blive enige om, hvordan vi skal udvikle faget, så det fortsat er robust, relevant og interessant for elever (og for os som undervisere).

Datoer for næste års FIP-kurser i samfundsfag og kultur- og samfundsfaggruppen

Temaet for næste års FIP-kurser er *faglig trivsel*. Faglig trivsel handler blandt andet om, hvorvidt eleverne er motiverede og engagerede i den faglige undervisning. Elevernes faglige trivsel måles i den årlige Elev-trivselsundersøgelse (ETU), og professor Ane Qvortrups har for nylig lavet en undersøgelse TrivselsLUP (2023), som har været med til at sætte fokus på begrebet. Heri konkluderer hun, at den faglige trivsel blandt de involverede førsteårs-elever er lavere end den emotionelle trivsel og sociale trivsel. Dette tyder på, at en del elever ikke er fagligt engagerede eller motiverede i undervisningen, og det giver selvfølgelig udfordringer i undervisningen og den faglige læring. Måske kan det give sig udslag i et større behov for differentiering i undervisningen og ikke mindst fokus på elevernes motivation. I næste års FIP

vil der således blive zoomet ind på forskellige aspekter af den faglige trivsel i samfundsfag, så sæt kryds i kalenderen og kom og deltag.

- FIP i samfundsfag (stx, htx, hhx, hf): onsdag d. 9. oktober 2024 (vest)
- FIP i samfundsfag (stx, htx, hhx, hf): onsdag d. 5. februar 2025 (øst)
- FIP i Kultur og samfundsfagsgruppen: onsdag d. 5. marts 2025 (Midt i landet)

Og allersidst skal der herfra bare lyde et stort ønske om en rigtig god sommerferie og på gensyn i det nye skoleår!